

Т.Г.ШЕВЧЕНКО

КОБЗАР

ФОТОТИПІЯ
ПОЗАЦЕНЗУРНОГО
ПРИМІРНИКА
ВИДАННЯ
1840
РОКУ

*Виданою Академією наук
Української РСР*

КОБЗАР ТАРАСА ШЕВЧЕНКА. 1840

КОБЗАРЬ

Т. ШЕВЧЕНКА.

САНИНТЕРВУРЪ.

1840.

ВЪ ТИПОГРАФИИ Е. ФИШЕРА.

КОРЗАВЪ

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ
съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено
было въ Цензурный Комитетъ узаконенное
число экземпляровъ. С.Петербургъ, 12 Февраля
1840 года.

Цензоръ И. Корсаковъ.

Думы мои, думы мои,
Лыхо мени зь вама!
На шо стали на папири
Сумными рядами?..
Чомъ васъ витерь не розвіявъ
Въ степу, якъ пылыну?
Чомъ васъ лыхо не прыспало,
Якъ свою дытыну?....

Бо васъ лыхо на свить на смихъ породило,
 Полывалы сліозы... чомъ не затопылы,
 Певынеслывъ море, нерозмылывъ поли?..
 Не пытамы бѣ, люды—що въ мене болыть?
 Не пытамы бѣ, за що проклинаю долю,
 Чого нужу свитомъ?—«Ничого робыть»
 Не сказалибѣ на смихъ...

Квиты мои, диты!

На що васъ кохавъ я, на що доглядавъ?
 Чы заплаче сердце одно на всимъ свити,
 Якъ язъ вами плакавъ?... Може и вгадавъ...
 Може найдетця дивоче
 Серце, карп очи,
 Що заплачуть на си думы —
 Я билше не хочу...
 Одну сліозу зъ очей карыхъ —
 И... панъ надъ панамы!...

Думы мои, думы мои!

Лыхо мени зъ вами!...

За каріи очынята,
 За чорніи бровы
 Серце рвалося, сміялось,
 Выливалось мову,
 Выливалось, якъ умило,
 За темніи ночи,
 За вышневыи садъ зеленый,
 За ласкы дивочи...
 За степы, та за могылы,
 Що на Украини
 Серце млило, не хотило
 Спивать на чужыни.....
 Не хотилось въ снигу, въ лиси,
 Козацку громаду
 Зъ булавами, зъ бунчуками
 Збирать на пораду...
 Нехай души козацкіи
 Въ Украини витають —
 Тамъ широко, тамъ весело
 Одъ краю до краю....
 Якъ та воля, що минулась,
 Днипръ широкий — море,

Степъ и степъ, ревуть пороги.
 И могылы — горы, —
 Тамъ родылась, гарцювала
 Козацкая воля;
 Тамъ Шляхтою, Татарамы
 Засивала поле,
 Засивала трупомъ поле,
 Покры не остыло...
 Лягла спочыть... а тымъ часомъ
 Выросла могыла,
 А надъ нею орелъ чорный
 Сторожемъ литає
 И про неї добрымъ людямъ
 Кобзари спивають,
 Все спивають, якъ діялось,
 Слипнє небораки, —
 Бо дотепни... А я... а я
 Тилько вмію плакати,
 Тилько сліозы за україну...
 А слова — не має...
 А за лихо—....Та цуръ йому!
 Хто його не знає!...

А надто, той, що дивытця
 На людей душою —
 Пекло йому на симъ свити,
 А на тымъ...

Журбою

Не наклыву собі доли,
 Коло такъ не маю.
 Нехай злыдни живутъ три дни —
 Я ихъ заховаю,
 Заховаю змію люту
 Коло свого серця,
 Щобъ ворогы не бачылы,
 Якъ лихо смієтця...
 Нехай думка, якъ той воронъ,
 Литає, та кряче,
 А серденько соловейкомъ
 Щебече, та плаче
 Нышкомъ — люды не побачуть,
 То й не засміютьця...
 Не втырайте жъ мои сліозы,
 Нехай собі льютця,

Чуже поле поливають
 Що дня и що ночі,
 Поки попи не засыплють
 Чужымъ пискомъ очі...
 Огтаке-то... а що робити!
 Журба не поможе.
 Хто жъ сироти завидує —
 Карай того, Боже!

Думы мои, думы мои,
 Квиты мои, диты!
 Выроставъ васъ, доглядавъ васъ —
 Дежъ меня васъ диты?...
 Въ Украинну идить, диты!
 Въ нашу Украинну,
 Попилъ тыню, сиротами,
 А я — тутъ загыну.
 Тамъ найдете шыре серце
 И слово ласкаве,

Тамъ найдете шыру правду,
 А ще, може, й славу...

Прывитай же, моя ненько!
 Моя Украинно!
 Моихъ дитокъ не розумныхъ,
 Якъ свою дытыну.

Чужа мого рожденья думи ставлять жму
 Цю думу в мою душу, а в мою душу
 Поны воны не вступают.
 Чужа мого рожденья думи ставлять жму
 Цю думу в мою душу, а в мою душу
 Поны воны не вступают.
 Чужа мого рожденья думи ставлять жму
 Цю думу в мою душу, а в мою душу
 Поны воны не вступают.

Думи моя, думи моя
 Кому моя, кому?
 Виноста моя, дощавста моя —
 А думи моя, думи моя?
 Чи Харману думи, думи!
 Чи Харману думи,
 Харману думи, Харману,
 А — — — думи думи,
 Так думи думи думи,
 И думи думи.

ПЕРЕВЕНДЯ.

С. П. ПЕРЕВЕНДЯ.

Перебендя старая, старая —
 Хло того не знала!
 Вона у нас —
 Та на думи думи,
 А хло того не знала!
 И думи думи.

ПЕРЕБИДА

С. М. ПЕРЕКОВА

Перебида старый, слепой —
Хто його не знае!
Винъ усюды вештаетця,
Та на кобзи грае, —
А хто грае, того знаютъ
И дякують люди.

Винъ имъ тугу розганяе,
 Хоть самъ свитомъ нудить.
 Попидътыню сиромеха
 И днюе й ноче,
 Нема йому въ свити хаты:
 Недоля жартуе
 Надъ старою головою, —
 А йому байдуже:
 Сяде соби, заспивае —
 «Ой не шуми, луже!»
 Заспивае, тай згадае,
 Що винъ сиротина,
 Пожуритца, посумуе,
 Сыдячы пидъ тыномъ.

Оттакый-то Перебендя,
 Старый, та хымерный:
 Заспивае про Чалого,
 На Горлыцю зверне;
 Зъ дивчатыми, на выгони,
 Грыця, та веснянку,
 А у шинку, зъ парубками

Сербына, шинкарку;
 Зъ жонатыми на бенкети
 (Де свекруха злая),
 Про тополю-лыху долю,
 А потимъ — у гаю;
 На базари про Лазаря;
 Або, щобъ те знали,
 Тяжко, важко заспивае
 Якъ Сичъ руйновалы. —
 Оттакый-то Перебендя,
 Старый, та хымерный:
 Заспивае — засмієтця,
 А на сліозы зверне.

Витеръ віє, повиває,
 По полю гуляє —
 На могыли кобзарь сыдыть,
 Та на кобзи грає;
 Кругомъ його степь, якъ море
 Широке, синіє,
 За могылою — могыла,
 А тамъ — тилько мріє. —

Билый усь, стару чупрыну
 Витеръ розвивае,
 То прыляже, та послуха,
 Якъ кобзарь спивае,
 Якъ сердце сміетця, сліппи очи плачуть—
 Послуха,... повіе...

Старый заховався
 Въ степу, на могилахъ, щобъ нихто не-
 бачывъ,
 Щобъ витеръ по полю слова размахавъ,
 Щобъ людѣ не чулы—бо то Боже слово,
 То сердце по воли зъ Богомъ розмовля,
 То сердце щебече Господнюю славу...
 А думка край свита на хмари гуля
 Орломъ сызокрылымъ литае, шырѣе,
 Ажъ небо блакитне шырокымы бѣе,
 Спочыне на сонци, його запитае —
 Де воно ночуе? — Якъ воно встае? —
 Послухае моря що воно говорить? —
 Спыта чорну гору — чого ты нима? —
 И знову на небо, бо на земли горе,

Бо на йй, шырокій, куточка нема
 Тому, хто все знае, тому, хто все чуе :
 Що море говорить, де сонце ночуе —
 Його на симъ свити нихто непрыйма :
 Одынъ винъ межъ ными, якъ сонце
 високе ;

Його знаютъ людѣ—бо носыть земля....
 А якъ бы почувы що винъ, одынокый,
 Спива на могилахъ, зъ моремъ розмовля—
 На Божее слово воны бѣ насміялись,
 Дурнымъ бы назвали, одъ себе прогнали :
 Нехай по надъ моремъ, сказалибъ, гуля.

Добре еси, мій кобзарю!
 Добре, батьку, робышь,
 Що спиваты, розмовляты
 На могылу ходышь!
 Ходы соби, мій голубе,
 Покры не заснуло
 Твое сердце, та выпивуй
 Щобъ людѣ не чулы;

А щобъ тебе не цуралысь —
 Потурай имъ, брате!...
 Скачы, враже, якъ панъ каже —
 На те винъ богатый. —

Оттакый-то Перебендя
 Старый, та хымерный:
 Заспивае весильнои,
 А на журбу зверне.

КАТЕРЫНА.

В. А. ЖУКОВСКОМУ.

НА ПЕЧАТЬ ВЪ АПРЕЛѢ 1800.

Кохайтеса, чориобрыви!
Та не зъ Москалямы, —
Бо Москаля — чужи люды,
Роблять лыхо зъ вами.
Москаль любить жартуючы;
Жартуючы кыне,

Пиде въ свою Московщину,
 А дивчына гине...
 Якъ бы сама, шебъ ничего,
 А то й стара маты,
 Що родыла на свитъ Божый,
 Мусыть погыбаты;
 Серце вяне, спиваючы,
 Колы знае, за шо;
 Люды сердца не спытають,
 А скажутъ «ледащо!»...
 Кохайтеса жь, чернобрыви,
 Та не зъ Москалямы,
 Бо Москали — чужи люды,
 Сміютця надъ вами.

Не слухала Катерына
 Ни батька, ни неньки —
 Полюбыла Москалыка,
 Якъ знало серденько,
 Полюбыла молодого,
 Въ садочокъ ходыла,
 Покры себе, свою долю

Такъ за напастыла. —
 Клыче маты вечераты,
 А донька не чуетъ;
 Де жартуе зъ Москалыкомъ,
 Тамъ и заночуетъ...
 Не дві noci карі очі
 Любо цювала,
 Покры слава на все село
 Не дообрая стала.
 Нехай собі злыи люды
 Що хотять, говорять, —
 Вона любить, и не чуетъ,
 Що вкралося горе:
 Прийшли висты не добрыи —
 Въ походъ затрубылы,
 Пишовъ Москаль въ Туреччину...
 Катрусю накрылы.
 Не чулася, та й байдуже,
 Що коса покрита!
 За мылого, якъ спиваты,
 Любо потужыты.
 Обицаяся чернобрывый,

Колы не загыне,
 Обицаясь вернутися —
 Тоди Катерына
 Буде соби Московкою,
 Забудетця горе, —
 А покы ще, нехай люды,
 Що хотять, говорятъ —
 Не журытця Катерына!...
 Слизонькы втырае,
 Що дивчата на улыци
 Безъ неи спивають.
 Не журытця Катерына? —
 Вмыетця сліозою,
 Визьме видра опивночи,
 Пиде за водою,
 Щобъ ворогы небачылы,
 Прыйде до крыныци,
 Стане соби пидъ калыну,
 Заспивае Грыця,
 Выспивуе, вымовляє,
 Ажъ калыне плаче, —
 Вернулася — и раденька

Що нихто не бачывъ.
 Нежурытця Катерына? —
 И гадкы не мае!
 У новенькій хустынотци
 Въ окно выглядаетъ,
 Выглядаетъ Катерына...
 Минуло пивъ року,
 Занудыло коло серця,
 Заколело въ боку,
 Нездужае Катерына,
 Ледве, ледве дыше...
 Вычуняла, та въ запичку
 Дытыну колыше,
 А жиночки зыхо дзвонять,
 Матери глазують,
 Що Москали вертаются,
 Та въ неи ночують.
 — Въ тебе дочка чорнобрыва,
 Та ще й не едына,
 А муштруе у запичку
 Московського сына....
 Чорнобрываго прыдбала, —

Мабуть, сама вчыла! —
 — Бодай же васъ, цокотухы!
 Та злыдни побылы! —

.

Катерино, сердце мое!
 Лышенько зъ тобою!
 Де ты въ свити подиенесся
 Зъ малымъ сыротою?
 Кто спытае, прывитае,
 Безъ милого, въ свити?
 Батько, маты — чужи люды,
 Тяжко зъ ными жыты! —

Вычуяла Катерина.
 Одсуне кватырку,
 Поглядае на улыцю,
 Кольше дытынку,
 Поглядае — не ма, не ма!
 Чы тожъ и не буде?...

Пишла бъ въ садокъ поплакаты,
 Такъ дывлятця люды.
 Зайде сонце — Катерина
 По садочку ходыть,
 На рученькахъ носыть сына,
 Очыци поводыть:
 — Отутъ зъ муштру выглядала,
 Отутъ розмовляла,
 А тамъ.....а тамъ....сыну! сыну! —
 Та й не доказала....

Зеленіють по садочку
 Черешни, та вышни,
 Якъ и перше выходыла,
 Катерина выйшла,
 Выйшла, та вже не спивае,
 Якъ перше спивала,
 Якъ Москаля молодого
 Въ вышныкъ дожыдала,
 Не спивае чорнобрыва,
 Клыне свою долю,
 А тымъ часомъ, вороженькы

Чыняць свою волю,
 Куюць ричі не добрыя.
 Шчо мае робыты! —
 Якъ бы мылы-чорнобрывы —
 Умивъ бы спыныты....
 Такъ далеко чорнобрывы —
 Не чуе, не бачыць,
 Якъ воруны сніютца ій,
 Якъ Катруса плаче.
 — Може вбыты чорнобрывы
 За тыхымъ Дунаемъ!...
 А можа вже въ Московщыні
 Другую кохае! —
 Ни! чорнявы не убыты —
 Винъ жывы, здаровы! —
 А де жъ найде такі очі,
 Такі чорні бровы?
 На край світа, въ Московщыні,
 По тымъ боці моря,
 Нема нігдэ Катерыны —
 Та здалася на горе —
 Вміла маты бровы даты,

Кари очынята,
 Та не вміла на симъ світи
 Щастя, доли даты,
 А безъ доли біле лычко
 Якъ квитка на полі —
 Пече сонце, гойда вітеръ,
 Рве всякы по волі....
 Умывай же біле лычко
 Дрыбнымі сліозамы —
 Бо вернулысь Москалыкі
 Іншымы шляхамы.

II.

Сыдыть батько въ кинци стола,
 На руки схылывся,
 Не дывытца на свить Божый,
 Тяжко зажурывся,
 Коло його стара маты
 Сыдыть на ослони,

За сльозамы ледве, ледве
 Вымовляе доні:
 — Що весільля, доню моя!
 А де жъ твоя пара?
 Де свитылка зъ друженькамы,
 Старосты, бояра?
 Въ Московщыни, доню моя!...
 Иды жъ ихъ шукаты,
 Та не кажы добрымъ людамъ,
 Що е въ тебе маты.
 Проклятый часъ-годыненька,
 Що ты народылась!
 Якъ бы знала, до схида сонця
 Було бъ утопыла —
 Здалась тоди бъ ты гадыни,
 Теперъ Москалеви....
 Доню моя, доню моя!
 Цвите мій рожевий!
 Якъ ягідку, якъ пташечку
 Кохала, ростыла
 На лышенько.... Доню моя!
 Що ты наробыла!...

Оддячыла!... Иды жъ, шукай
 У Москви свекрухы,
 Не слухала ричей моихъ,
 То їи послухай.
 Иды, доню, найды їи,
 Найды, привитайся,
 Будь щаслива въ чужыхъ людяхъ!...
 До насъ не вертайся,
 Не вертайся, дытя мое!
 Зъ далекого краю....
 А хто жъ мою головоньку
 Безъ тебе сховае?...
 Хто заплаче надо мною,
 Якъ ридна дытына?...
 Хто посадыть на могыли
 Червону калыну!...
 Хто, безъ тебе, гришну душу
 Помынаты буде!...
 Доню моя, доню моя!
 Дытя мое любе!
 Иды одъ насъ! — Ледве, ледве
 Поблагословила:

— Богъ съ тобою! — та якъ мертва
 На дилъ повалылась. —
 Обизався старый батько:
 — Чого ждешь, небого? —
 Зарыдала Катерина,
 Та бухъ іому въ ноги:
 — Просты мени, мій батечку!
 Що я наробыла,
 Просты мени, мій голубе,
 Мій соколе мылый! —
 — Нехай тебе Богъ прощае,
 Та добрыя люды,
 Молись Богу, та йды собі —
 Мени легше буде. —
 Ледве встала, поклонылась,
 Выйшла, мочкы, зъ хаты —
 Осталыся сиротамы
 Старый батько й маты.
 Пишла въ садокъ у вышнеый,
 Богу помолылась,
 Взяла земли пидъ вышнею,
 На хрестъ почепыла,

Промовыла—не вернуса!
 Въ далекому краю,
 Въ чужу землю, чужи люды
 Мене заховаютъ,
 А свои ся крыхотка
 Надо мною ляже,
 Та про долю, мое горе,
 Чужымъ людямъ скаже....
 Не розкажуй, голубоньго!
 Де бъ ни заховалы,
 Щобъ гришнои на симъ свити
 Люды не займалы....
 Ты не скажешъ.... Ось хто скаже,
 Що я іого маты....
 Боже ты мій!... Дыхо мое!...
 Де мени сховатысь!...
 Заховаюсь, дытя мое!
 Сама пидъ водою,
 А ты грихъ мій спокутуешь
 Въ людяхъ сиротою,
 Безбачченкомъ!...

Пишла селомъ,

Плаче Катерина,
 На голови хустыночка,
 На рукахъ дытына;
 Выйшла зъ села, — сердце ные,
 Назадъ подывылась,
 Покивала головою,
 Та й заголосыла,
 Якъ дерево, стала въ поли,
 При бытій дорози,
 Якъ роса та до схида сонця,
 Покапалы сліозы;
 За сліозамы, за гиркымы
 И свита не бачыть,
 Тільки сына прыгортае,
 Цілуе, та плаче,
 А воно, якъ янгелятко,
 Ничого не знае,
 Маленькымы ручыцямы
 Пазухы шукае....

Сило сонце; зъ за дибровы
 Небо червоніе,
 Утерлася, повернулася,
 Пишла.... тилько мріе.
 Въ сели довго говорылы
 Дечого багато,
 Та не чулы вже тыхъ ричей
 Ни батько, ни маты....

Оттаке то на симъ свити
 Роблять людамъ люды —
 Того вяжуть, того рижуть, —
 Той самъ себе губыть, —
 А завищо — Святый знае!...
 Свить, бацьця, шырокий, —
 Та не ма де прыхылытця
 Въ свити одынокымъ;
 Тому доля запродала
 Одъ краю до краю,
 А другому оставыла
 Те, де заховаютъ.
 Де жъ ти люды, де жъ ти добри,

Що серце збиралось
Зъ ными жыты, ихъ любыты?
— Пропалы, пропалы! —

Есть на свити доля —
А хто їи знає!...
Есть на свити воля —
А хто їи має?...
Есть люды на свити —
Срибломъ, злотомъ ссяють,
Здається, панують —
А доли не знають!
Ни доли, ни воли!...
Зъ нудьгою, та горемъ
Жупанъ надивають,
А плакаты — соромъ....
Возьмить срибло, злото,
Та будьте багати,
А я возму сліозы —
Лыхо выливаты....
Затоплю недолю
Срибными сліозами,

Затопчу неволю
Билыми ногами, —
Тоди я веселый,
Тоди я багатый,
Якъ буде серденько
По воли гуляты....

III.

Крычать совы, спыть диброва,
 Зиронькы сіяють,
 По надъ шляхомъ, шырыцею,
 Ховряшкы гуляють,
 Спочывають добри люды,
 Кого шо втомыло —

Кого щастя, кого сніозы —
 Все ничка покрыва,
 Всихъ покрыва темнисинька,
 Якъ диточокъ маты —
 Де жъ Катрусю прыгорнула?
 Чы въ лиси, чы въ хати?
 Чы на поли, пидъ копою,
 Сына забавляє?
 Чы въ диброви, зъ пидъ колоды,
 Вовка выглядає?...
 — Бодай же васъ, чорни бровы,
 Никому не маты,
 Колы за васъ таке лыхо
 Треба одбуваты!
 А що дальше спиткаєтця?...
 Буде лыхо, буде!
 Зостринутця жовти пискы
 И чужіи люды,
 Зостринетця зима люта....
 А той — чы зострине,
 Що пизнає Катерыну,
 Привитає сына?...

Зъ нымъ забула бъ чорнобрыва
 Шляхы, пискы, горе:
 Винъ, якъ маты, привитає,
 Якъ братъ заговорить....
 Побачымо, почуємо!
 А помы — спочыну,
 Та тымъ часомъ, роспытаю
 Шляхъ на Московщыну. —
 Далекий шляхъ, паныбраты!
 Знаю іого, знаю!
 Ажъ на серци похолоне,
 Якъ іого згадаю.
 Попомирявъ и я колысь,
 Шобъ іого не мирять!
 Росказавъ бы про те лыхо,
 Та чы то жъ повирять!
 — Бреше, скажуть, сякий-такый!
 (Звычайно, не въ очи)
 А такъ тилько, псуе мову,
 Та людей морочыть. —
 Правда ваша, правда люды!

Та й на шо те знаты,
 Що сліозамы передъ вами
 Буду выливати!...
 На шо воно!... У всякого
 И свого чымало, —
 Цуръ же йому!... а тымъ часомъ,
 Кете лышь кресало,
 Та тютюну, — щобъ, знаете,
 Дома не журылысь,
 А то лыхо розказувать,
 Щобъ брыдке прыснилось!
 Нехай його лыхый возьме!
 Лучче жъ помиркую,
 Де то моя Катерина
 Зъ Ивасемъ мандрує.

За Києвомъ, та за Днипромъ,
 По пидъ темнымъ гаємъ,
 Идутъ шляхомъ чумаченькы,
 Пугача спивають;
 Иде шляхомъ молодыця, —
 Мусыть буты съ прощи.

Чого жъ смутна, не весела?
 Заплакани очи?
 У латаній свытотци,
 На плечахъ торбына,
 Въ руци ципокъ, а на другій
 Заснула дытына.
 Зострилася съ чумаками,
 Закрыла дытыну,
 Пытаетця: — люды добри!
 Де шляхъ въ Московщину? —
 — Въ Московщину? Отцей самый.
 Далеко, небого? —
 — Въ саму Москву. Хрыста рады
 Дайте на дорогу! —
 Бере шага, ажъ трусыття —
 Тяжко, його браты!
 Та й на вишо?... А дытына!...
 Вона жъ його маты....
 Заплакала, пишла шляхомъ,
 Въ Броваряхъ спочыла,
 Та сынови за гиркого
 Медяныкъ купыла....

Довго, довго сердешная
 Все йшла, та пытала,
 Було таке, що й пидъ тыномъ
 Зъ сыномъ ночувала....

Бачь, на що здалися карі очынята —
 Щобъ пидъ чужымъ тыномъ сліозы
 выливать!...

Ото жъ-то дывитця, та кайтесъ, дивчата,
 Щобъ недовелося Москаля шукать,
 Щобъ недовелося, якъ Катря шукае —
 Тоди не пытайте, за що люды лають,
 За що непускають въ хату ночувать,
 Не пытайте, чернобрыви, —
 Бо люды те знають,
 Кого Богъ кара на свити, —
 То й воны карають!
 Люды гнутця, якъ ти лозы,
 Куды витеръ віе.
 Сыротини сонце свитыть,
 Свитыть — та не гріе....
 Люды бъ сонце заступылы,

Якъ бы малы сылу,
 Щобъ сыроти не свитыло,
 Сліозы не сушыло....

А за вищо, Боже мылый!
 За що свитомъ нудыть?

Що зробыла вона людямъ?
 Чого хотять люды?

Щобъ плакала!... Серце мое!

Не плачь, Катерино!

Не показуй людямъ сліозы,

Терпы до загину,

А щобъ лычко не марило,

Съ чернымы бровамы,

До схиля сонця, въ темнымъ лиси,

Умыйся сліозама,

Умьешся, не побачуть.

То й не засміютця,

А серденько одпочине,

Покры сліозы льютця.

.

.

 Дежъ Катруся блудыть?...
 По пидъ тынюю почувала,
 Раненько вставала,
 Поспишала въ Московщину.
 Ажъ — гулькѣ: зима впала:
 Свыще полемъ заверюха —
 Иде Катерына
 У лычакахъ... лыхо тяжке!
 И въ одній свытыни,
 Иде Катря, шкандыбае,
 Дывытця — щось мріе...
 Лыбонь идуть Москалыкы...
 Лыхо!... сердце мліе...
 Полетила, зострилася,
 Цыта — чы не мае
 Мого Йвана чорнявого? —
 А ти — мы не знаемъ. —
 И звычайно, якъ Москали,
 Сміютця, жаргують:

— Ай, да баба! ай, да наши!
 Кого не надують! —
 Подывылась Катерына:
 — И вы, бачу, люды!
 Не плачь, сыну — мое лыхо!
 Що буде, той буде!
 Пиду дальше — бильшь ходыла,
 А може й зострину,
 Оддамъ тебе, мій голубе,
 А сама загыну —
 Реве, стогне хуртовына,
 Котыть, верне полемъ;
 Стоитъ Катря середъ поля,
 Дала сліозамъ волю.
 Утомылась заверюха,
 Де-де позихае:
 Ще бѣ плакала Катерына,
 Та сліозъ бильшь не мае...
 Подывылась на дытыну —
 Умыте сліозою,

Червоніе, якъ квіточка
 Вранци пидъ росою....
 Усмихнулась Катерина,
 Тяжко усмихнулась,
 Коло серця, якъ гадына
 Чорна повернулась;
 Кругомъ, мовчки, подивилась —
 Бачить — лисъ чорніе,
 А пидъ лисомъ, край дороги,
 Лыбонь куринь мріе.
 — Ходимъ, сыну! смеркається,
 Колы пустать въ хату,
 А непустать — то й на двори
 Будемъ ночуваты;
 Пидъ хатою заночуемъ.
 Сыну мій, Иване!
 Дежъ ты будешъ ночуваты,
 Якъ мене не стане?...
 Зъ собаками, мій сыночку!
 Кохайся на двори —
 Собаки зли — покусують,
 Та не заговорять,

Не розкажуть, сміючыся....
 Съ псаamy исты й пыты!
 Бидна моя головенько!
 Що мени робыты!...

IV

Реве, свыше заверюха,
По лису завыло,
Якъ те море, биле поле
Снигомъ покотылось.

Выйшовъ зъ хаты карбівнычый,
 Щобъ лисъ оглядиты,
 Та де тобі! Таке лыхо,
 Що не видно й свита.
 — Эге, бачу! яка fuga!
 Цуръ же йому зъ лисомъ,
 Питы въ хату.... Що тамъ таке?...
 Отъ ихъ достобиса!
 Недобра ихъ розносыла,
 Мовъ, справди, за дипломъ!
 Нычыпоре! дывысь лышень,
 Яки побилили! —
 — Що? Москали? — Де Москали? —
 — Що ты! Схаменыся! —
 — Де Москали-лебедыкы?... —
 — Та онъ, подывыся. —
 Полетила Катерына
 И не одаглася.
 — Мабуть, добре Московщына
 Въ тямку їй далася!
 Бо у ночи тилькы й знае,
 Що Москаля клыче. —

Черезъ пенькы, заметамы
 Летыть, ледве дыше,
 Боса стала середъ шляху,
 Втерлась рукавами,
 А Москали їй назустрічь,
 Якъ одынъ, верхамы.
 — Лыхо мое, доле моя! —
 До ихъ колы гляне —
 По переду старшый иде.
 — Любый мій Иване!
 Серце мое коханее!
 Дежъ ты такъ барывся! —
 Та до його, за стремяна, —
 А винъ подывывся,
 Та шпорамы коня въ боки.
 — Чого жъ утикаешъ?
 Хыба забувъ Катерину?
 Хыба не пизнаешъ?
 Подывыся, мій голубе!
 Подывысь на мене —
 Я Катруса твоя люба.
 На що рвешъ стремяна? —

А винъ коня поганяе,
 Нибыто й не бачыць.
 — Пострывай же, мій голубе!
 Дывысь — я не плачу;
 Ты не пизнавъ мене, Йване;
 Серце! подывыся,
 Ей же Богу! я Катруся! —
 — Дура, отвяжися!
 Возьмите прочь безумную. —
 — Боже мій!... Ивасю!
 И ты мене покидыаешь!
 А ты жъ присягався! —
 — Возьмите прочь! — Что жъ вы стали! —
 — Кого? мене взяты?...
 За що жъ, скажы, мій голубе!
 Кому хочь оддаты
 Свою Катрю, що до тебе
 Въ садочокъ ходыла,
 Свою Катрю, що для тебе
 Сына породыла?...
 Мій батечку, мій братику!
 Хочь ты не цурайся!

Наймычкою тоби стану....
 Зъ другою кохайся,...
 Зъ цылымъ свитомъ.... я забуду,
 Що колысь кохалысь,
 Що одъ тебе сына мала,
 Покрыткою стала,...
 Покрыткою.... який соромъ!
 И за шо я гыну!...
 Покрынь мене, забудь мене,
 Та не кыдай сына.
 Не покынешь?... Серце мое,
 Не втикай одъ мене —
 Я вынесу тоби сына. —
 Кынула стремена,
 Та въ хатыну, — вертаецца,
 Несе іому сына;
 Не сповыта, заплакана
 Сердешна дытына.
 — Ось-де воно, — подывыся!
 Дежъ ты заховався?
 Утикъ.... не ма!... Сына, сына
 Батько одцурався....

Боже ты мій!... Дытя мое!
 Де динусь зъ тобою?...
 Москалыкы! голубчыкы!
 Возьмить за собою,
 Не пурайтесь, лебедыкы!
 Воно сыротына,
 Возьмить іого, та оддайте
 Старшому за сына,...
 Возьмить іого.... Бо покыну,
 Якъ батько покынувъ, —
 Бодай іого не кыдала
 Лыхая година!...
 Грихомъ тебе на свить Божый
 Маты породыла —
 Выростай же, на снихъ людямъ! —
 На шляхъ положила.
 — Оставайся шукать батька,
 А я вже шукала.... —
 Те въ лись, зъ шляху, якъ нависна,
 А дытя осталось,...
 Плаче, бидне! — А Москалямъ
 Байдуже — минулы.

Воно й добре, та на лыхо
 Лиснычи почулы...

Бига Катря боса лисомъ,
 Бига, та голосить,
 То прокына свого Йвана,
 То плаче, то просить,
 Выбигае на возлисса —
 Кругомъ подывылась,
 Та въ яръ.... бижить,... середъ ставу
 Мовчкы опынылась....
 — Приймы, Боже! мою душу.
 А ты мое тило. —
 Шубовсть въ воду! По пидъ ліодомъ
 Геть загуркотило....

Чорнобрыва Катерына
 Найшла, що шукала, —
 Дунувъ витерь по надъ ставомъ —
 И слиду не стало.

То не витеръ, то небуйный,
 Що дуба ламає, —
 То не лыхо, то не тяжке,
 Що маты вмирає,
 Не сироты мали диты,
 Що неньку сховали —
 Имъ зосталась добра слава,
 Могыла зосталась;
 Засміютця злій люды
 Малій сиротыни:
 Вылье сліозы на могыму —
 Серденько спочине....
 А тому, тому на свити,
 Що йому зосталось,
 Кого батько и не бачывъ,
 Маты одцуралась?...
 Що осталось.....?
 Хто зъ нымъ заговорить?...
 Ни родыны, ни хатыны, —
 Шляхы, пискы, горе....

Паньске лычко, чорни бровы
 На шо? — Щобъ пизналы!...
 Змаліовала, не сховала —
 Бодай полынялы!...

Ишовъ Кобзарь до Кыева ,
 Та сивъ спочываты ;
 Торбынками обвишаный ,
 Юго повожатый ,
 Мале дытя , биля юго
 На сонци куняе ,

П О Н О Т

Жизнь и смерть

По либрови витеръ вые,
Гуляе по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу. —
Станъ высокий, листь широкий
На що зеленіе?

Кругомъ поле, якъ те море
Широке, синіе.

Чумакъ иде, подывытця
Та й голову схылыть,
Чабанъ вранци зъ сопилкою
Сяде на могыли,
Подывытця — сердце ные:
Кругомъ ни былыны: —
Одна, одна, якъ сирота
На чужыни, гыне!

Хто жъ выкохавъ тонку, гнучку
Въ степу погыбаты?
Постривайте — все роскажу.
Слушайте жъ, дивчата!

Полюбыла чорнобрыва
Козака дивчына.
Полюбыла — не спыныла:
Пишовъ — та й загынувъ....
Якъ бы знала, що покыне —
Було бъ не любыла;

Якъ бы знала, що загыне —
Було бъ не пустыла;
Якъ бы знала — не ходыла бъ
Пизно за водою,
Не стояла бъ до пивночи
Зъ мылымъ пидъ вербою;
Якъ бы знала!...

И то лыхо —

По переду знаты,
Що намъ въ свити зостринетця....
Не знайте, дивчата!
Не пытайте свою долю!...
Само сердце знае
Кого любить: нехай вяне,
Покы закопають, —
Бо не довго, чорнобрыви?
Кари очынята,
Биле лычко червоніе —
Недовго, дивчата!
До полудня, та й завяне,
Бровы полыняють —

Кохайтесь жь, любитеся,
Якъ серденько знае.

Зашебече соловейко
Въ лузи на калыни,
Заспивае козаченько,
Ходя по долини, —
Спива собі, помы вийде
Чорнобрыва зъ хаты —
А винъ їи запитае:
— Чы не была маты? —
Стануть собі, обіймутця —
Спива соловейко:
Послухають, розійдутця,
Обое раденьки....
Нихто того не побачить,
Нихто не спытае:
— Де ты була, що робыла? —
Сама собі знае....
Любылася, кохалася,
А серденько млило —
Воно чуло недоленьку,

А сказать не вмило;
Несказало — осталася,
День и ничь воркуе,
Якъ голубка безъ голуба, —
А никто не чуе....

Не шебече соловейко
Въ лузи надъ водою,
Не спивае чорнобрыва,
Стоя пидъ вербою,
Не спивае, — якъ сырота,
Бялымъ свитомъ нудыть:
Безъ мылого батько, маты
Якъ чужин люды,
Безъ мылого сонде свитыть —
Якъ ворогъ сміетця,
Безъ мылого скризъ могыла,....
А серденько бьетця.

Мынувъ и рикъ, мынувъ другый —
Козака не мае:
Сохне вона, якъ квіточка;

Нихто не пытае:
 — Чого вянешь, моя доню? — ...
 Маты не спытала,
 За старого, багатого
 Нышечкомъ еднала.
 — Иды доню, каже маты,
 Не викъ дивуваты!
 Винъ багатый, одынокый —
 Будешь пануваты. —
 — Не хочу я пануваты,
 Не пиду я, мамо!
 Рушныкамы, што прыдбала,
 Спусты мене въ яму;
 Нехай попы заспивають,
 А дружкы поплачуть —
 Легше мени въ труни лежать,
 Якъ іого побачыть. —
 Не слухала стара маты,
 Робыла што знала —
 Все бачыла чорнобрыва,
 Сохла и мовчала.

Пишла въ ночи до ворожки,
 Щобъ поворожыты —
 Чы довго ій на симъ свити
 Безъ мылого жыты?...
 — Бабусенько, голубонько,
 Серце мое, ненько!
 Скажы мени шыру правду —
 Де мылый-серденько?
 Чы живъ-здоровъ, чы винъ любыть?
 Чы забувъ-покинувъ?
 Скажы жъ мени — де мій мылый?
 Край свита полыну!
 Бабусенько, голубонько!
 Скажы, колы знаешь....
 Бо выдае мене маты
 За старого замижъ.
 Любыть іого, моя сыза!
 Серце не навчыты:
 Пишлабъ же я утопылась —
 Жаль душу згубыты....
 Колы не живъ чорнобрывый,
 Зробы, моя пташко!

Щобъ до дому не вернулась....
 Тяжко мени, тяжко!
 Тамъ старый жде съ старостамы...
 Скажы жь мою долю. —
 — Добре, доню! Спочынь трошки, —
 Скажу твою долю...
 Сама колысь дивувала —
 Тее лыхо знаю;
 Мынулося — навчылася:
 Людямъ помагаю.
 Твою долю, моя доню!
 Позаторикъ знала,
 Позаторикъ и зиллячка
 Для того прыдбала. —
 Пишла стара, мовь каламарь,
 Достала съ полицы.
 — Ось на тоби сіого дыва.
 Пиды до крыныци,
 Покры пивни не спивалы,
 Умыйся водою,
 Выпый трошки сіого зилля,
 Все лыхо загонть.

Выпьешь — бижы, яко мога;
 Щобъ тамъ ни крычало,
 Не оглянся, покы станешь
 Ажъ тамъ, де прощалась.
 Одпочынешь; а якъ стане
 Мисяць середъ неба
 Выпый ще разъ; не прыиде. —
 Въ третъ выпыть треба.
 За першый разъ, якъ за той ракъ,
 Будешь ты такою;
 А за другый, середъ степу
 Тупне кинь ногою. —
 Колы жывый козаченько,
 То заразъ прыбуде.....
 А за третій, моя доню!
 Не пытай що буде.....
 Та ще, чуешь, не хрестыся —
 Бо все пиде въ воду....
 Теперъ же йды, подывыся
 На торишню вроду. —
 Взяла зилля, поклоньлась,

— Спасыби, бабусю! —
 Выйшла зъ хаты — чы йты, чы ни?...
 Нв! вже не вернуся! —
 Пишла.... Вмылась, напылася,
 Побигла, та й стала,
 Вдруге, втретъ, та мовъ сонна
 Въ степу заспивала:

«Плавай, плавай, лебедонько!
 По сыніому морю—
 Росты, росты, тополенько!
 Все въ гору, та въ гору,
 Росты тонка, та висока,
 До самой хмары, —
 Спытай Бога, чы диждуся,
 Чы не дижду пары?
 Росты, росты, подывыся
 За сынее море —
 По тмъ боци — моя доля,
 По смъ боци — горе.
 Тамъ десь мылий, чорнобрыый
 По полю гуляе.

А я плачу, лита трачу.
 Юго выглядаю.
 Скажы іому, мое сердце!
 Що сміютця люды,
 Скажы іому, що загыну,
 Колы не прыбуде!
 Мене маты сама хоче
 Въ землю заховаты....
 А хто жъ їи головоньку
 Буде доглядаты?
 Хто догляне, роспытае,
 На старість поможе!
 Мамо моя!... доле моя!...
 Боже мылий, Боже!...
 Подывыся, тополенько!
 Якъ нема, заплачешъ,
 До схидъ сонця, ранисинько,
 Щобъ вихто не бачывъ....

Росты жъ, сердце-тополенько
 Все въ гору, та въ гору;

Плавай, плавай, лебедонько!
По сыніюму морю.»

Таку писню чорнобрыва
Въ степу заспывала....
Зилля дыва паробыло —
Тополею стала,
Не вернулася до дому,
Не диждала пары —
Тонка, тонка, та высока,
До самой хмары.

По диброви витерь вые,
Гуляе по полю,
Край дороги гне тополю,
До самого долу.

ДУМКА.

Милий, милай, любий!

На мійку нору.

Таку бачу красу.

На твій мійкий.

Із твоєю красою.

Тобі я...

На твій мійкий.

На твій мійкий.

Тобі я...

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

Милий, милай, любий!

На мійку нору.

Таку бачу красу.

На твій мійкий.

Із твоєю красою.

Тобі я...

На твій мійкий.

На твій мійкий.

Тобі я...

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

На твій мійкий.

Очи плачуть, чорни бровы
 Одъ витру лыняють;
 Серце вяне, нудыть свитомъ,
 Якъ пташка безъ воли —
 На що жь мени краса моя,
 Коля нема доли!
 Тяжко мени сыротою
 На симъ свити жыты —
 Свой люды якъ чужіи:
 Ни съ кымъ веселытысь.
 Нема кому роспытаты —
 Чого плачуть очи?
 Нема кому розказаты —
 Чого серце хоче,
 Чого серце, якъ голубка,
 День и ничь воркуе; —
 Никто його не пытае,
 Не знае, не чует.
 Чужі люды не спытають —
 Та й на що пытаты!...
 Нехай плаче сыротины,
 Нехай лита тратыть! —

Плачь же, серце! плачте, очи!
 Покры не заснулы,
 Голоснише, жалибнише,
 Щобъ витры почулы,
 Щобъ понесли, буйнесеньки,
 За сынее море
 Чорнявому, зрадливому,
 На лютеє горе.

ДО ОСНОВЬЯНЕНКА.

«Де-то наши диты дплысь?
 Де воны гуляють?»
 Чайка скиглыть, литаючи,
 Мовъ за дптьмы плаче,
 Сонце гріє, витеръ віє
 На степи козачій.
 На тій степи скризъ могылы
 Стоять, та сумують —
 Питаютьца у буйного:
 «Де наши панують?
 Де панують, бенкетують?
 Де вы забарылысь?...
 Вернитесь! — Дывитесь,
 Жыта похылылысь,
 Де паслыся ваши кони,
 Дѣ тырса шумила,
 Де кровь Ляха, Татарына
 Моремъ червонила —
 Вернитесь!» —

Не вернутця! —

Заграло, — сказало

Сынъ море — не вернутця:
 Навикы пропалы! —
 Правда сынъ, правда море!
 Такая ихъ доля:
 Не вернутця сподивани,
 Не вернетця воля,
 Не вернетця козачество,
 Не встануть Гетьманы,
 Не покрують Украину
 Червони жупаны;
 Украина сырою
 Понадъ Днипромъ плаче:
 Тяжко, важко сиротыни,
 А нихто небачить.....

Слава не поляже;

Не поляже, а роскаже,

Що діялось въ свити,
 Чья правда, чья кривда
 И чьи мы дити.—
 Нашъ завзятый Головатый
 Не вмире, не загине:
 Огъ де, людѣ, наша слава,
 Слава України, —
 Безъ золота, безъ кампню,
 Безъ хитрой мовы,
 А голосна, та правдыва,
 Якъ Господа слово... —

Чы такъ, батьку - Отамане?
 Чы правду спиваю? —
 Эхъ! Якъ бы то... Та що й казать! —
 Кебетѣ не маю.

.....

— Не потурай!—Може скажешь —
 Та що зъ того буде?
 Насміютця на псаломъ той,
 Що вылью сліозамы ,

Насміютця!... Тяжко, батьку!

 Поборовсябъ,
 Якъ бы малось сымы;
 Заспивавъ бы — бувъ голосокъ, —
 Та позычки ззины...

Оттаке-то лыхо тяжке
 Батьку ты мій, друже!
 Блужу въ снигахъ, та самъ соби:
 «Ой не шумѣ, луже!»
 Не втну бидьше—а ты, батьку!
 Якъ самъ здоровъ знаешъ,
 Тебѣ людѣ поважають,
 Добрий голосъ маешъ —
 Спивай же имъ, мій голубе!
 Про Сичъ, про могины —
 Колы яку насыпали,
 Кого положили,
 Про старыну, про те диво,
 Що було, минуло:
 Утны, батьку! щобъ нехотѣ

На весь свить почулы,
 Що діялось въ Украини,
 За що погыбала,
 За що слава Козацкая
 На всимъ свити стала. —

Утны, батьку, орле сызый!
 Нехай я заплачу,
 Нехай свою Украинну
 Я ще разъ побачу,
 Нехай ще разъ послухаю,
 Якъ те море грае,
 Якъ дивчына пидъ вербою
 Грыця заспивае;
 Не хай ще разъ усмихнется
 Серце на чужыни,
 Покры ляже въ чужу землю,
 Въ чужій домовини.

ИВАНЪ ПИДКОВА.

З. Н. ПИДКОВА.

Було колись въ Украини,
 Река въ долині;
 Було колись — Запорозьки
 Висили на вербахъ,
 Понесли, дабуки,
 І колись і колись —
 Милуєся — колись

На мѣстѣ сѣверномъ,
Ше мѣстѣ въ Украинѣ,
За мѣстѣмъ,
За мѣстѣмъ Ревнаты
На мѣстѣ сѣверномъ.

Було колысь въ Украинѣ,
Ревилы гарматы;
Було колысь — Запорожцѣ,
Вмилы пановаты,
Пановалы, добувалы
И славу и волю —
Мынулося — осталыся

Було колысь въ Украинѣ, —
Ревилы гарматы;
Було колысь — Запорожцѣ,
Вмилы пановаты,
Пановалы, добувалы
И славу и волю —
Мынулося — осталыся

Могылы по полю.
 Высокін ти могылы,
 Де лягло спочыты
 Козацкее биле тило,
 Въ кытайку повыте;
 Высокін ти могылы,—
 Чорніють, якъ горы,
 Та про волю нышкомъ въ поли
 Зъ витрамы говорятъ;
 Свидокъ славы, дидявщыны
 Зъ витромъ розмовляє,
 А внукъ косу несе въ росу,
 За вымы спивае.

Було колысь въ Украини—
 Лыхо танціovalo,
 Журба въ шынку медъ, горилку
 Поставцемъ кружала, —
 Було добре колысь жыты
 На тій Украини —
 А згадаймо, може серце
 Хоть трошкы спочыне.

— Некай вертаюся! Милый мой!
 На въ Сыню, Ой, Ой, Ой!
 Паша — паша!
 А у Паша...
 Паша...
 — Добрий вечір!
 Крути...
 — Сыню...

II.

Чорна хмара зъ за Лыману,
 Небо сонце крыве,
 Сынъ море звирюкою
 То стогне, то вые,
 Днипра гырло затопыло....
 — А нуте, хлопьята,

ТАРАСОВЪ ПИИ.

ВЪ М. ПЕТЕРБУРГѢ.

На распутти кобзарь сыдыть,
Та на кобзи грае,
Кругомъ хлопцы, та дивчата,
Якъ макъ росцвитае.
Грае кобзарь, прыспивуе,
Вымова словамы,

Якъ Москали, Орда, Ляхы
 Былысь съ Козаками,
 Якъ сбиралася громада
 Въ недиленьку вранци,
 Якъ ховалы козаченька
 Въ зеленимъ байраци, —
 Грае кобзарь, приспивуе,
 Ажъ лыхо сміетця....

«Була колысь Гетманщина —
 Та вже не вернетця!...

«Встае хмара зъ за Лыману,
 А другая зъ поля:
 Зажурылась Украина —
 Така їи доля!
 Зажурылась, заплакала,
 Якъ мала дитына —
 Нихто їи не ратуе!
 Козачество гине,
 Гине слава, батькивщина.
 Немає де дитись,...

Выростають не хрещени
 Козацкіи диты,
 Кохаютьця не винчани,
 Безъ попа ховають,
 Запродана жыдамъ вира,
 Въ церкву не пускають!...
 Якъ та галичъ поле крые,
 Ляхы налитають,
 Налитають — не ма кому
 Порадонькы даты.
 Обизвався Наливайко —
 Нестало кравчыны (1)!...
 Обизвався козакъ Павлюга, —
 За нею полынувъ.
 Обизвався Тарасъ Трясыло
 Гиркымы сліозамы:
 «Бидна моя Украина
 Стоптана Ляхамы!

«Украино, Украинно!
 Ненько моя, ненько!

Якъ згадаю тебе, краю!
 Заплаче серденько....
 Де подилось козачество,
 Червони жупаны?
 Де подилась доля — воля?
 Бунчуки? Гетманы?
 Де подилося? — Згорило?
 А чы затоныло
 Сынь море твои горы,
 Высоки могылы?...
 Мовчать горы, грае море,
 Могылы сумують,
 А надъ дитымы козацкымы
 Полякы панують.
 «Грай же море, мовчить горы,
 Гуляй, буйный! полемъ —
 Плачте диты козацкіи!
 Така ваша доля!»
 Обизвався Тарасъ Трясыло
 Виру ратоваты,

Обизвався орелъ сызый —
 Та й давъ Ляхамъ знаты!
 Обизвався панъ Трясыло:
 — А годн журытця!
 А ходымъ лышь, паныбраты
 Зъ Полякамы бытьця! —
 Вже не тры дни, не тры ноч
 Бьетця панъ Трясыло —
 Одъ Лымана до Трубежу
 Трупомъ поле крылось....
 Изнемигся Козаченько,
 Тяжко зажурывся....
 А поганий Конець-Польскый
 Дуже звеселывся:
 Зибравъ шляхту всю до купы,
 Та й ну частоваты.
 Зибравъ Тарасъ козаченькивъ
 Порады прохаты:
 — Отаманы-товарыши,
 Браты мои, диты!
 Лайте менн порадоньку, —

Що будемъ робыты?...
 Бенкетують вражи Ляхы
 Наше безголовья!...

— Нехай соби бенкетують,
 Нехай на здоровья!

Нехай соби бенкетують,
 Пскы сонце зайде —

А ничь-маты пораду дасть;
 Козакъ Ляха знайде. —

Лягло сонце за горою,
 Зиркы засіялы, —

А козаки, якъ та хмара,
 Ляхивъ обступалы.

Якъ ставъ місяць середъ неба,
 Ревнула гармата:

Прокынулись Ляшкы-панкы —
 Никуды втикаты!

Прокынулись Ляшкы-панкы,
 Та й не повставалы:

Зійшло сонце — Ляшкы-панкы
 Покотомъ лежали

Червоною гадюкою
 Несе Альта висты,

Щобъ летили крюкы зъ поля
 Ляшкывъ-панкывъ істы —

Налетили чорни крюкы
 Ляшенькывъ будыты... —

Зибралоя козачество
 Богу помолытысь....

Закрякали чорни крюкы,
 Выймаючи очы, —

Заспивалы Козаченькы
 Писню тыи ночи, —

Тыи ночи кровавой,
 Що славою стала

Тарасови, козачеству,
 Ляхивъ що прыспала. —

Надъ ричкою въ чыстамъ полп
 Могыла чорніе:

Де кровъ текла козацкая,
 Трава зеленіе.

Сыдыть крячокъ на могыли,
 Та зъ голоду кряче —
 Згада козакъ Гетманщину,
 Згада — та й заплаче!
 Було колысь, панувалы —
 Та бильше не будемъ!...
 Тын славы Козацкои
 По виць не забудемъ!... »

Умовкъ кобзарь, сумуючы —
 Щось руки не грають!...
 Кругомъ хлопци, та дивчата
 Слизонькы втирають....

Пишовъ кобзарь по улыци —
 Зъ журбы якъ заграе!
 Кругомъ хлопци навпрысидки,
 А виць вымовляе:
 «Нехай буде оттакычкы!
 Сыдыть, диты, у запичку

А я, зъ журбы, та до шынку,
 А тамъ найду свою жинку,
 Найду жинку, почастью,
 Зъ вороженькивъ покепкую.

ПІСЛЯМОВА

Дане видання є фототипічним відтворенням унікального позацензурного примірника «Кобзаря» 1840 р., що зберігається у Науковій бібліотеці ім. М. Горького Ленінградського державного університету ім. А. О. Жданова (Відділ рідкісних книг, шифр: Е І 4523, інв. № 18786).

Про цензурну історію першого видання «Кобзаря» згадок самого Шевченка не лишилось. У реєстрі рукописів, розглянутих Петербурзьким цензурним комітетом 1840 р., про «Кобзар» записано: дата подання — 7 березня, назва — «Кобзарь, малороссийские песни и стихотворения», кількість сторінок — 20, від кого надійшов рукопис — «от г[и]-на Гребенки», цензор — Корсаков, дата цензурного схвалення — 7 березня, дата повернення з комітету — так само 7 березня, видано рукопис Іванові Левченку¹.

Ці ж самі відомості, крім згадки про повернення рукопису, є у звіті Петербурзького цен-

¹ Центральний державний історичний архів СРСР у Ленінграді, ф. 777, оп. 27, № 204, арк. 7, звор.— 8.

зурного комітету Головному управлінню цензури за березень 1840 р.¹

Отже, стає цілком очевидно, що відомі спогади П. Мартоса, чийм коштом видано «Кобзар», про проходження «Кобзаря» в цензурі не відповідають дійсності. Адже ініціативу видання і проведення рукопису через цензуру П. Мартос повністю приписував собі². Тим часом наведені документи свідчать, що в дійсності людиною, яка допомагала поетові проводити «Кобзар» через цензуру, був Є. Гребінка. В листах до Г. Квітки-Основ'яненка він ще раніше висловлював своє захоплення поезією Шевченка, можливо, знайомив з рукописами творів поета своїх друзів та знайомих. Восени 1838 р. він взяв кілька віршів Шевченка для опублікування в альманасі «Ластівка».

Звертає на себе увагу не зовсім звичайний факт — цензор П. Корсаков дав дозвіл на видання Кобзаря раніше, ніж рукопис був зареєстрований у цензурному комітеті. В друкованому «Кобзарі» дата цензурного дозволу — 12 лютого 1840 р., а не 7 березня, коли рукопис був офіційно поданий до цензурного комітету. Це дає підстави вважати, що Є. Гребінка, ще не звертаючись до цензурного комітету, очевидно, звернувся з «Кобзарем» приватно до цензора П. Корсакова — свого доброго знайомого, на прихильність якого він міг певною мірою розраховувати.

¹ Центральний державний історичний архів СРСР у Ленінграді, ф. 772, оп. 1, № 1298, арк. 161.

² Див. П. М[артос]. Епізоди из жизни Шевченка, «Вестник Юго-Западной и Западной России», 1863, № 4, стор. 34—35.

Сьомого ж березня П. Корсаков фактично здійснив уже повторне цензурування «Кобзаря» і в той же день повернув рукопис приятелю Шевченка І. Левченку.

Як видно з реєстру книг, надрукованих за дозволом Петербурзького цензурного комітету¹, та із звіту Петербурзького цензурного комітету Головному управлінню цензури за квітень 1840 р.², квиток на випуск з друкарні Фішера надрукованого «Кобзаря» підписаний П. Корсаковим 18 квітня 1840 р.

Незважаючи на те, що Є. Гребінка звертався до знайомого цензора, «Кобзар» вийшов у світ з цензурними купюрами у творах «Катерина» (стор. 21—67 підцензурного видання), «До Основ'яненка» (стор. 89—96) і «Тарасова ніч» (стор. 105—114) на сторінках: 28 (вилучено два рядки, купюра позначена стількома ж рядками крапок), 49—50 (вилучено вісім рядків, купюра позначена трьома рядками крапок), 53 (вилучено 11 рядків, купюра не позначена), 55 (вилучено 11 рядків, купюра позначена двома рядками крапок), 92—93 (вилучено 19 рядків, купюра позначена п'ятьма рядками крапок на стор. 93), 94 (в одному місці вилучено два рядки, в іншому — півтора, купюри позначено відповідно двома і одним рядком крапок), 95 (купюра позначена двома рядками крапок, кількість вилучених рядків точно не відома), 108 (вилучено два рядки, купюра позначена двома рядками крапок),

¹ Центральний державний історичний архів СРСР у Ленінграді, ф. 777, оп. 27, № 272, арк. 14.

² Там же, ф. 772, оп. 1, № 1299, арк. 38.

109—110 (вилучено 20 рядків, купюра позначена чотирма рядками крапок на стор. 110), 113 (вилучено шість рядків, купюра позначена двома рядками крапок).

Тільки останнім часом вдалося встановити, що в певній частині примірників під час друкування книги відновлено рядки, вилучені цензором. Свідченням цього є примірник «Кобзаря», що зберігається в Науковій бібліотеці Ленінградського університету¹.

В цьому примірнику друкарським способом відновлено всі цензурні купюри в поемі «Тарасова ніч» і більшість вилучених рядків у вірші «До Основ'яненка». В результаті відновлення цензурних купюр текст на стор. 92—96 і 108—114 було переверстано і доклеєно ще одну, 115-ту сторінку, на якій після переверстки поеми «Тарасова ніч» набрано чотири заключні рядки цього твору. Зазначені сторінки безцензурного примірника розташуванням тексту не відповідають тим же сторінкам підцензурних примірників «Кобзаря».

В поемі «Тарасова ніч» відновлено два рядки на стор. 108 («Була колись гетьманщина — Та вже не вернеться»), 20 рядків на стор. 109—110 (від «Україно, Україно!» до «Така ваша доля!» включно) та шість рядків на стор. 114 (від «Згада козак гетьманщину» до «Повік не забудем!...» включно).

У вірші «До Основ'яненка» відновлено два останні рядки на стор. 92 («Не вернеться! —

¹ Повідомив про цей примірник Ю. Меженко в замітці «Невідоме видання «Кобзаря» 1840 р.», «Літературна газета», 1961, № 18 (1678), від 3 березня, стор. 2.

Заграло, сказало») і наступні 14 рядків на стор. 93 (від «Сине море, — не вернеться» до «А ніхто не бачить» включно).

Тут відновлено не всі цензурні вилучення, а в поемі «Катерина» і зовсім не відновлено, очевидно, в зв'язку з розташуванням творів у збірці та технікою переверстки частин тексту.

При наборі безцензурного примірника «Кобзаря» допущено помилку в нумерації сторінок. Замість «102» і «103» помилково надруковано «104» і «105». У цьому примірнику також відсутній шмуцтитул із заголовком «Кобзарь», а віньєтка із зображенням кобзаря та хлопчика-поводиря, яка в підцензурних примірниках розташована перед шмуцтитулом, тут вміщена після титульної сторінки.

В даному фототипічному виданні позацензурний примірник «Кобзаря» відтворюється без жодних змін і виправлень.

Важко припустити, щоб відновлення частини цензурних вилучень робилося без відома й участі Шевченка, хоч безпосередніх відомостей про це ми, на жаль, поки що не маємо.

До бібліотеки Петербурзького університету безцензурний примірник «Кобзаря» надійшов десь у 1891—1895 роках. Це видно з того, що вже 1897 року його було зареєстровано в каталозі книжок університету, що надійшли до бібліотеки до кінця грудня 1895 року¹, а бібліо-

¹ Див. «Каталог русских книг Библиотеки императорского С. Петербургского университета, т. I, Соснования Университета по 31 декабря 1895 года включительно», 1898, стор. 1038.

течний шифр він одержав одночасно з книжками, виданими 1891 року.

Фототипічне видання унікального позацензурного примірника «Кобзаря» — подарунок не лише дослідникам-текстологам, а всім, хто шанує пам'ять великого поета.

В. Бородин

ЗМІСТ

	стор.
Кобзар	5
Думи мої, думи мої	5
Перебендя	13
Катерина	21
Тополя	69
Думка	83
До Основ'яненка	89
Іван Пидкова	97
Тарасова ніч	105
Післямова	1

У1
Ш37

«Кобзарь Т. Шевченка» є фототипним перевиданням унікального позацензурного примірника 1840 р., що зберігається у Науковій бібліотеці ім. М. Горького Ленінградського державного університету ім. А. О. Жданова.

Т. Г. Шевченко

Кобзарь

(на українском язике)

Редактор *В. С. Шинько*

Зам. № 1139. Вид. № 298. Тираж 100 000 (1—50 000). Формат паперу 84×108¹/₁₆. Друк. фіз. аркушів 3,875. Друк. умовн. арк. 6,35. Обліково-видавн. аркушів 2,62. Підписано до друку 27.XI 1962 р.
Ціна 28 коп.

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, Речіна, 4.